

Het Nieuwe Testament

E. Mackay

Dit materiaal is onderdeel van het compendium christelijk leraarschap dat samengesteld is door het lectoraat Christelijk leraarschap van Driestar hogeschool. Zie ook www.christelijkleraarschap.nl.

Samenvatting	Dit venster uit de Pedagogische Canon voor de christelijke leraar is gewijd aan het Nieuwe Testament en de pedagogische idealen die daar uit naar voren komen.
Bronvermelding	Deze tekst is deel van het Compendium van het Lectoraat Christelijk leraarschap.
Thema *	Inspiratiebronnen
Gebruik **	Hoofd
Plaatsingsdatum	2015
Gerelateerde artikelen	De andere canon vensters
Trefwoorden	Bijbel

* In het compendium wordt al het materiaal verdeeld over de acht thema's van christelijk leraarschap: *onderwijs, inspiratiebronnen, leraar, leerling, leerstof, didactiek, schoolteam, leidinggevend*.

** Het materiaal kan gebruikt worden als onderbouwing en visievorming (*hoofd*), bezinning en reflectie (*hart*) of biedt concrete handreikingen en voorbeelden (*handen*).

Het Nieuwe Testament

Inleiding

Plaats in de Canon

Gods Woord omvat, volgens het geloof van de christelijke Kerk, zowel het Oude als het Nieuwe Testament. De Kerk heeft altijd beleden dat dit Woord de openbaring van God is. De Kerk van de Reformatie heeft deze overtuiging onderstreept vanuit haar adagium van het 'Sola Scriptura': 'Alleen door de Schrift'. De Kerk deelt deze overtuiging, dat God Zich in Zijn Woord openbaart, voor wat betreft het Oude Testament (Tenach) met de Joodse geloofstraditie. Binnen de Joodse geloofstraditie is de Kerk ontstaan. De Kerk gelooft en belijdt dat Jezus van Nazareth de beloofde

Messias is en zij verstaat het Nieuwe Testament als Gods openbaring aangaande Jezus Christus. Vele Joden en heidenen werden bekeerd tot het geloof in Jezus Christus. Vele andere Joden erkenden Hem echter niet als de Messias en zij erkenden het Nieuwe Testament dan ook niet als canoniek deel van Gods Woord.

De pedagogische canon voor de christelijke leraar mag en moet in dit licht zowel het Oude als het Nieuwe Testament omvatten (zie ook het venster over het Oude Testament). Het Nieuwe Testament is – naast het Oude Testament – de belangrijkste bron van de christelijke pedagogiek. In het voorliggende venster zal het gaan om de vraag naar opvoeding in het Nieuwe Testament. Het Nieuwe Testament is geen pedagogisch handboek - er bestond geen 'pedagogiek' in de moderne, academische zin van een wetenschap van de opvoeding - maar het bevat wel diepe noties over het grote belang van de opvoeding door ouders en 'oudsten' van de kinderen.

Actualiteit

Het Woord Gods heeft een blijvende actualiteit voor Kerk en wereld. De Kerk zal zich binnen elke tijdsontwikkeling en bij de vragen die zich daarin aandienen, moeten richten op het Woord om zo de eigen overtuigingen te ijken op het Woord en antwoorden te vinden voor de vragen die opkomen bij de jeugd. Het is ook de missionaire opdracht van de Kerk om de volkeren te onderwijzen in het Evangelie.

Binnen de huidige (post)moderne wereld waarin er geen 'vaste grond' meer is, is de actualiteit van het Woord allereerst gelegen in de vraag naar de normativiteit van de pedagogiek. Mag en kan de opvoeder nog opvoeden op gezag van een Bron buiten hemzelf?

Kernthema

De kernthematiek van dit venster betreft de opvoeding in het Nieuwe Testament. Het accent zal hierbij vooral liggen op Jezus Christus als Leraar en op het onderwijs van de Kerk bij monde van de apostelen, oudsten en leraren. Er ligt hier een zeker spanningsveld. Jezus Christus heeft wezenlijke dingen gezegd over kinderen en opvoeden, maar Hij is ook Gods Zoon. Dit stelt ons voor de vraag waarin Hij voor ons tot voorbeeld kan zijn en waarin Hij volstrekt uniek is.

Structuur

We zullen in dit 'venster' eerst kijken naar het Nieuwe Testament in algemene zin. Daarna richten we ons op Jezus Christus als leraar. Voorts kijken we naar het onderwijs van de Kerk bij monde van de discipelen / apostelen, oudsten en leraren. Tenslotte kijken we in vogelvlucht naar de doorwerking van het Nieuwe Testament binnen de geschiedenis van de pedagogiek. We besluiten

Α
Ι
Γ

ΕΝ ΑΡΧΗ ΗΝ Ο ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ Ο ΛΟΓΟΣ Η
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΟΝ· ΚΑΙ ΘΕΟΣ Η Ο ΛΟΓΟΣ·
ΟΥΤΟΣ ΗΝ ΕΝ ΑΡΧΗ ΤΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΟΝ
ΠΑΝΤΑ ΔΙΑΥΤΟΥ ΕΓΕΝΕΤΟ· ΚΑΙ ΧΩ
ΡΕΙΣ ΑΥΤΟΥ ΕΓΕΝΕΤΟ ΟΥΔΕ ΕΝ
ΟΡΕΓΟΝ ΕΝ ΕΝΑΥΤΩ ΖΩΗ ΗΝ·
ΚΑΙ Η ΖΩΗ ΗΝ ΤΟ ΦΩΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩ
ΠΩΝ· ΚΑΙ ΤΟ ΦΩΣ ΕΝ ΤΗΣ ΚΟΤΙΑ ΦΑΙ
ΝΕΙ· ΚΑΙ Η ΚΟΤΙΑ ΑΥΤΟΥ ΟΥΚ ΑΤΕ
ΛΛΑΒΕΝ· ΕΓΕΝΕΤΟ ΑΝΘΡΩΠΩ
Ν ΣΤΑΛΜΕΝΟΣ ΤΑΡΑΘΥΟΝ ΟΜΑΛΥ
ΤΩ ΙΩΑΝΝΗΝ· ΟΥΤΟΣ ΗΛΘΕΝ
ΕΙΣ ΜΑΡΤΥΡΙΑΝ· ΙΝΑ ΜΑΡΤΥΡΗ
ΣΗΤΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΦΩΤΟΣ· ΙΝΑ ΠΑΝ
ΤΕΣ ΤΙΣΤΕΥΣΩΣΙΝ ΔΙΑΥΤΟΥ

Β
Γ
Δ

met wat literatuursuggesties voor wie meer van of over de thematiek van de geloofsoepvoeding in het Nieuwe Testament wil lezen.

1. Het Nieuwe Testament

Het Nieuwe Testament bevat 27 geschriften waarin het leven, lijden, sterven en de opstanding van Christus en het ontstaan van de eerste christelijke gemeenten middels het werk van de apostelen en evangelisten centraal staan. De geschriften van het Nieuwe Testament zijn in de eerste eeuw geschreven. De evangeliën van Markus, Lukas en Mattheüs gelden samen met enkele brieven van Paulus als de vroegste geschriften: ze zijn geschreven tussen het jaar 50 en 70 na Chr. Het Evangelie van Johannes en de Openbaringen van Johannes gelden als de laatste geschriften: ze zijn geschreven tussen 70 en 90 na Chr.

Er waren tal van geschriften ontstaan rondom het leven van Jezus. De vraag rees welke geschriften gezaghebbend waren en welke niet. Een belangrijke norm voor dit gezag was de echte apostolische oorsprong van het geschrift. Was de auteur werkelijk een leerling van Jezus Christus Zelf? Middels deze norm ontwikkelde zich in de loop van de tweede eeuw een canon die al in grote lijnen overeenkomt met de uiteindelijke canon van het Nieuwe Testament zoals die in de vierde eeuw is vastgesteld door Athanasius van Alexandrië.

Het vaststellen van de canon werd mede door druk van buitenaf tot stand gebracht. Met name gnostische schrijvers (zij zien het christelijk geloof als een geheime leer van innerlijke kennis) zoals Marcion dwongen de Kerk om vast te stellen welke geschriften wel en niet canoniek waren.

Geschriften die niet werden beschouwd als canoniek, werden apocriefen genoemd (geschriften die ten onrechte onder de naam van een apostel waren geschreven werden pseudepigrafen genoemd). Een belangrijke bron voor onze kennis aangaande de tweede-eeuwse canon is Tatianus, die in zijn *Diatessarion*, dat is geschreven tussen 170 en 180 na Chr. spreekt over de harmonie van de vier evangeliën. Theophilus van Antiochië somde kort na het jaar 180 na Chr. in *Ad Autolycum* dertien brieven van Paulus op. In de *Canon Muratori* (170 na Chr.) worden de meeste geschriften zoals wij die nu als canoniek kennen, al genoemd (onder meer Hebreëen en Jacobus ontbreken). Er was discussie over de brieven van Petrus en van Johannes en ook over de *Openbaring* van Johannes. In het jaar 367 schreef Athanasius zijn *Paasbrief* waarin hij alle boeken van het Nieuwe Testament zoals wij het kennen, opsomde.¹

2. Het onderwijs van Jezus van Nazareth

Leven

Jezus is volgens de evangeliën geboren uit de maagd Maria te Bethlehem, die overschaduwde werd door de Heilige Geest. Maria was in ondertrouw met Jozef, die afstamde van het geslacht van David. De christelijke jaartelling – die pas in de zevende eeuw na Christus door de monnik Dionysius Exiguus werd vormgegeven – stelt het jaar 1 A.D. (Anno Domini ofwel Jaar des Heeren) als het geboortjaar van Jezus. Er zijn vele discussies gevoerd over de precieze datum van de geboorte van Jezus. Het vaste punt is de volkstelling door keizer Augustus (die regeerde van 27 vòòr tot 14 ná Chr.). Lukas vermeldt dat de volkstelling ten tijde van Quirinius' gouverneurschap zou hebben plaatsgevonden. Quirinius was gouverneur van Syrië tussen het jaar 6 na Chr. en het jaar 9 na Chr. Volgens sommigen zou daarom de geboorte van Jezus rond het jaar 7 voor Chr. in de huidige jaartelling moeten worden gedateerd. Herodes I was koning van Judea. Hij ontbood de wijzen om er achter te komen waar het kind Jezus te vinden zou zijn opdat hij het zou doden. Jozef en Maria en het kind Jezus vluchtten naar Egypte. De gruwelijke kindermoord van Bethlehem vond daarna plaats.

¹ Gebaseerd op: M.J. Mulder e.a. (red.), *Bijbels handboek. Deel II, Kampen, 1987.*

Jezus groeide op en ging als twaalfjarige naar de tempel om te zijn in de dingen van Zijn Vader. Vanaf ongeveer zijn dertigste levensjaar begon Hij Zijn publieke verkondiging. Hij predikte het Evangelie van het Koninkrijk Gods dat nu gekomen was niet alleen voor Israël maar ook voor de heidenen in de gehele wereld. Hij deed wonderen en tekenen. Hij gaf onderwijs. Na drie jaar te hebben rondgewandeld op aarde, trok Hij op naar Jeruzalem om de weg van het lijden te gaan. Hij vierde het Laatste Avondmaal en werd daarna door Judas overgeleverd aan het Sanhedrin, dat Hem wegens de beschuldiging van Godslastering des doods schuldig achtte en voor de voltrekking van het doodvonnis zich wendde tot Pilatus, die Hem ondervroeg, geselde, zijn onschuld aangaf maar Hem uiteindelijk toch prijs gaf aan de wil van het volk tot de kruisiging. Op Goede Vrijdag is Hij gekruisigd, gestorven en begraven ter verzoening van de zonde der wereld en tot verlossing van allen die Zijn naam belijden en geloven. Op de derde dag is Hij als de Eersteling van de herschepping en van Gods eeuwig Koninkrijk opgestaan uit de doden en verschenen aan de vrouwen en aan de discipelen en ook aan anderen. Na veertig dagen is Hij opgevaren ten hemel, waarna op de vijftigste dag van het Pinksterfeest de Heilige Geest werd uitgestort.

Leraar

Jezus van Nazareth is de Messias, de Christus. Hij is Gods Zoon. Hij is de Vervuller van de Wet. Waar de mens faalde in het vervullen van de Wet, de Thora, de Tenach, leefde Hij naar het gebod Gods op volkomen wijze. In die zin is Christus de ware Zoon van Israël, en, om zo te zeggen, de ware Leerling van de Wet. Wanneer Hij als twaalfjarige jongen in de tempel is, dan blijkt dat Hij niet alleen leerling is en de Wet kent – zodanig dat de omstanders zich verbazen – maar dat Hij ook leraar is. Hij spreekt met gezag, als machthebbend, en niet als de leraars van het volk. Hij is een bijzondere leraar. Enerzijds herkent men Zijn leraarschap als een vorm die past binnen de traditie. Er waren vele rabbi's en leraren van het volk. Jezus ging naar de synagoge en was één van hen. Tegelijk ging zijn prediking veel verder. Men ervoer dat ook heel sterk. Hij sprak met een gezag dat niet menselijk maar goddelijk was. Daarin verschilt Hij fundamenteel van ons. Hij is Gods Zoon. Christus is de hoogste Koning, Priester en Profeet. Als Koning verkondigt Hij het Koninkrijk Gods dat in beginsel gekomen is en in volkomenheid nog komen zal. Als Priester brengt Hij het offer van Zijn eigen leven tot verzoening van de toorn van God over de zonde van heel de mensheid. Als Profeet onderwijst Hij het volk in de zaken van heil en verlossing: Hij is Leraar der gerechtigheid.

Christus' profetische ambt ligt het dichtst bij Zijn ambt als leraar. De profeet is immers in algemene zin een leraar omdat hij onderwijs geeft in godsdienstige zin. Christus als Profeet is in bijzondere zin leraar omdat Hij niet alleen mens is, maar ook God. Hij heeft een goddelijk ambt. Daarin mogen we ons niet met Hem vergelijken of in Zijn spiegel kijken. Ons leraarschap mag zeker de trekken van barmhartigheid en vergevingsgezindheid hebben, die Zijn leraarschap ook had, maar we kunnen nooit in Zijn heilswerk zelf treden. Zijn leraarschap is soteriologisch: gericht op verlossing en verzoening. Zijn leraarschap is ook eschatologisch: Christus is de 'tweede Adam', Hij is de eerste Mens van de herschepping. Ook hier mogen we onszelf als leraren niet vergelijken met Hem, hoewel ook hier wel de analogie mogelijk is: ons spreken als leraar staat als het goed is ook in soteriologisch en eschatologisch licht. We spreken over verzoening en vergeving en we vertellen de kinderen ook over de toekomst vanuit het licht van de herschepping. Wanneer we, bijvoorbeeld, onderwijs over de natuur geven, kijken we niet alleen naar de schepping, die is aangetast door de zonde, maar ook naar de herschepping. De natuur zucht alsof zij in barensnood verkeert en zij verlangt naar de verlossing.

Vanuit deze bepaling van de uniciteit van Jezus als leraar ('didaskalos') en de analoge betekenis ervan voor ons als leraren, komt Zijn leraarschap in concrete zin voor het licht in de evangeliën. Zijn gestalte is vervuld van liefde, barmhartigheid, nederigheid en ootmoed. Dat moet ook onze gestalte zijn. Hij heeft een kring van leerlingen om zich heen: de twaalf discipelen. Daarnaast is er een bredere kring van leerlingen – Joden en heidenen - rondom Hem. Het woord 'discipel' is in zichzelf een belangrijk pedagogisch woord; het heeft nog altijd de connotatie van 'leerling' en is als zodanig zelfs in het algemene spraakgebruik doorgedrongen ('didaskain' is de werkwoordsvorm:

'leren'). Christus geeft onderwijs ('katecheoo', 'paideuoo', 'matheteuoo'). Verschillende van deze Griekse termen zijn later ook een eigen gestalte gaan aannemen. Het geloofsonderwijs aan de jeugd is, bijvoorbeeld, 'cathechese' gaan heten (naar 'katecheoo').

In een zeer klassieke vorm heeft Zijn onderwijs woorden gekregen in het Evangelie van Mattheüs, in Jezus' onderwijs over de vraag wie de grootste is in het Koninkrijk der hemelen. Bij wijze van kennismakingstekst volgt nu dit gedeelte uit Mattheüs 18: 1 – 14.

Brontekst

- 1 Te dierzelfder ure kwamen de discipelen tot Jezus, zeggende: Wie is toch de meeste in het Koninkrijk der hemelen?*
- 2 En Jezus een kindeken tot Zich geroepen hebbende, stelde dat in het midden van hen;*
- 3 En zeide: Voorwaar zeg Ik u: Indien gij u niet verandert, en wordt gelijk de kinderkens, zo zult gij in het Koninkrijk der hemelen geenszins ingaan.*
- 4 Zo wie dan zichzelf zal vernederen, gelijk dit kindeken, deze is de meeste in het Koninkrijk der hemelen.*
- 5 En zo wie zodanig een kindeken ontvangt in Mijn Naam, die ontvangt Mij.*
- 6 Maar zo wie een van deze kleinen, die in Mij geloven, ergert, het ware hem nutter, dat een molensteen aan zijn hals gehangen, en dat hij verzonken ware in de diepte der zee.*
- 7 Wee der wereld van de ergernissen, want het is noodzakelijk, dat de ergernissen komen; doch wee dien mens, door welken de ergernis komt!*
- 8 Indien dan uw hand of uw voet u ergert, houdt ze af en werpt ze van u. Het is u beter, tot het leven in te gaan, kreupel of verminkt zijnde, dan twee handen of twee voeten hebbende, in het eeuwige vuur geworpen te worden.*
- 9 En indien uw oog u ergert, trekt het uit, en werpt het van u. Het is u beter, maar een oog hebbende, tot het leven in te gaan, dan twee ogen hebbende, in het helse vuur geworpen te worden.*
- 10 Ziet toe, dat gij niet een van deze kleinen veracht. Want Ik zeg ulieden, dat hun engelen, in de hemelen, altijd zien het aangezicht Mijns Vaders, Die in de hemelen is.*
- 11 Want de Zoon des mensen is gekomen om zalig te maken, dat verloren was.*
- 12 Wat dunkt u, indien enig mens honderd schapen had, en een uit dezelve afgedwaald ware, zal hij niet de negen en negentig laten, en op de bergen heengaande, het afgedwaalde zoeken?*
- 13 En indien het geschiedt, dat hij hetzelfde vindt, voorwaar zeg Ik u, dat hij zich meer verblijdt over hetzelfde, dan over de negen en negentig, die niet afgedwaald zijn geweest.*
- 14 Alzo is de wil niet uws Vaders, Die in de hemelen is, dat een van deze kleinen verloren ga.*

Vragen bij de brontekst

- a. Waarom gebruikt Jezus hier het voorbeeld van een kind om de discipelen iets duidelijk te maken en wat wil Hij hen middels dit voorbeeld duidelijk maken?
- b. Wat betekent dit voor ons als opvoeders en / of leraren?
- c. Past dit beeld van het kind in de huidige tijd waarin kinderen 'mondig' zijn geworden?

Christus neemt het kind hier als een beeld van het geloof. In deze metafoor van het kind ligt ten diepste een kindbeeld besloten. Het kind is de gestalte van de afhankelijkheid. Het kind is beeld van heteronomie. Een kind is in fundamentele zin een afhankelijk wezen. Het heeft aldus een eigen orde. Het is kwetsbaar, klein, broos. Het vertrouwt blindelings op de ouders. Het heeft iets zuivere afhankelijkheid en pure afhankelijkheid. Dit *is* de gestalte van het kind. Deze impliciete pedagogiek van het kind wordt gebruikt voor de geloofspedagogiek van de leerling. Wie in Christus gelooft, moet worden *als* een kind. Dit is van een diepe en grote betekenis in de christelijke pedagogiek.

Hij roept de kinderen tot zich en buigt zich naar hen toe. Dat doet Hij ook naar de volwassen leerlingen. Hij gaat naar de hoorder toe en probeert Zich verstaanbaar te maken voor de hoorder. Christus buigt als pedagoog naar de leerling toe. Hij gebruikt beelden uit het landleven of uit de dagelijkse praktijk. Het kind was een beeld dat we reeds zagen. Hier is hij zelf in Zijn neerbuiging –

'condescendentie' – het beeld voor leraren: we moeten ons naar de kinderen toe buigen, niet om huns gelijke te zijn maar om voor hen een verstaanbare leraar te zijn.

Opvallend is dat Jezus' onderwijs hier en op vele andere plaatsen met een vraag begon. Dat was overigens niet altijd het geval. In één van Zijn meest belangrijke onderwijzingen, de Bergrede, sprak Hij zonder vraag van de discipelen. Het wezen van het Koninkrijk Gods zelf was dan aan de orde en dat vroeg om woorden die vol gezag klonken en waar de toehoorders alleen maar naar luisterden. Vaak was er echter een vraag, zoals in het hierboven geciteerde gedeelte. Hoewel we moeten uitkijken met het projecteren van hedendaagse onderwijskundige inzichten op het verleden, mag hier toch wel gesteld worden dat het onderwijs van Christus zich voltrok binnen de gestalte van gesprekken en ontmoetingen. Zijn leerlingen kwamen met vragen naar Hem toe. Zelfs strikvragen nam Hij serieus, zoals de strikvragen die sommige farizeeën Hem stelden. In Mattheüs 19: 1 – 12 stelden de farizeeën Hem bijvoorbeeld een strikvraag over de echtscheiding: 'Is het een mens geoorloofd zijn vrouw te verlaten om allerlei oorzaak?'. Jezus antwoordde op de vraag door hen de Wet van Mozes voor te houden, die ze zelf ook kennen, en de kern van de Wet nog aan te scherpen, zodat Hij hen in verlegenheid bracht: *'Ik zeg u dat zo wie zijn vrouw verlaat anders dan om hoererij, en een andere trouwt, die doet ook overspel, en die de verlatene trouwt, doet ook overspel'* (Mt 19:9).

Toen de discipelen daarna verzuchtten dat niemand, gegeven een dergelijk absolute norm, kan trouwen, zei Jezus alleen tegen hen - en *niet* tegen de farizeeën - nog iets anders: *'Allen vatten dit woord niet, maar die het gegeven is. Want er zijn gesnedenen, die uit moeders lijf also geboren zijn; en er zijn gesnedenen die van de mensen gesneden zijn; en er zijn gesnedenen, die zichzelf gesneden hebben, om het koninkrijk der hemelen. Die dit vatten kan, vatte het'* (Mt. 19: 11 – 12).

Hij gaf hier onderwijs in een meer verborgen zin (zo ook in de gelijkenissen). Dit onderwijs ging dieper. Het is niet gemakkelijk om te begrijpen wat Hij hier bedoelt. Het gaat om een hoge roeping, wellicht een roeping zoals die van de discipelen, om het Evangelie te brengen aan de wereld. Een dergelijke roeping vraagt alles van iemand en dan is het beter om niet getrouwd te zijn. De vroege Kerk heeft deze woorden meestal vertaald in een min of meer letterlijke zin, te weten die van de 'ontmannings' ofwel, meer figuurlijk, de kuisheid ofwel een celibatair leven dat totaal is toegewijd aan God en aan de Kerk.

Aldus wordt duidelijk dat Jezus Christus zowel voor een algemeen als een bijzonder publiek als Leraar spreekt. De vormen van Zijn onderwijs hangen mede af van het publiek waaraan Hij dit onderwijs geeft. De directe rede of eenvoudige beelden ontleend aan het landleven of het leven van alledag passen bij het onderwijs voor het volk, de indirecte rede of gelijkenissen die ontleend zijn aan het alledaagse leven maar een verborgen betekenis hebben passen bij het onderwijs voor de nauwe kring van discipelen.

De inhoud van het onderwijs is steeds het koninkrijk Gods en alles wat binnen de cirkel van het heil valt: bekering, wedergeboorte, verzoening, verlossing, heiliging van het leven etc. Christus onderwijst Zijn leerlingen met het oog op hun leven op aarde gedurende de tijd van Zijn eerste komst. Hij voedt hen tegelijk op met het oog op hun leven vanaf de tijd van Zijn tweede komst, wanneer ze als kinderen van Zijn koninkrijk zullen leven. Ze moeten daartoe de ingrijpende ethiek van de Bergrede leren en praktiseren. Ze moeten de nederigheid van het dienen beoefenen en niet de eerste willen zijn in Zijn Koninkrijk. Ze moeten de ander hoger achten dan zichzelf.

Christus' onderwijs is de hoge opvoeding tot navolging. Zijn onderwijs is niet een verzameling leefregels. Het gaat om de innerlijke gestalte van de navolging, waarover Thomas à Kempis in *Over de navolging van Christus* en Dietrich Bonhoeffer in *Navolging* zo indringend en mooi hebben geschreven.²

² Gebaseerd op: T.M. Hofman, 'Leren van de grote Leraar', in: A. de Muijnck en B. Kalkman, *Perspectief op leren. Verkenningen naar onderwijs en leren vanuit de christelijke traditie*, Gouda, 2005, 23 – 30; Arnold Huijgen, 'Christus als Leraar', lezing voor het lectoraat Christelijk leraarschap, 15 januari 2014, zie hiervoor de tekst van deze lezing op www.arnoldhuijgen.nl.

3. Het onderwijs van de discipelen/ apostelen, oudsten en leraren

De discipelen / apostelen

Na Zijn opstanding is Christus aan de discipelen verschenen. Aanvankelijk konden ze niet geloven dat Hij werkelijk opgestaan was. Hij moest hen in herinnering roepen wat Hij hen in dezen profetisch geleerd had voor Zijn lijden en sterven. Eerst nu drong het tot hen door en begrepen ze de inhoud van het onderwijs aangaande de opstanding uit en de overwinning op de dood. Er was ook iets nieuws ontstaan. Ze herkenden Hem soms niet dan wanneer Hij de naam van Maria Magdalena sprak of het brood brak bij de Emmaüsgangers. Soms mochten de discipelen Hem niet aanraken en Hij ging door dichte deuren. Iets van de nieuwe werkelijkheid leek hier al door te breken. Het was voor de discipelen zwaar om dit alles te verstaan.

Bij de laatste verschijning van Christus aan de discipelen, die geboekstaafd is in de evangeliën, kregen zij van Christus de opdracht om nu zelf het Evangelie te gaan verkondigen. De discipelen zijn hiermee van leerlingen leraren geworden, van discipelen apostelen ('gezondenen') geworden. Christus zei: *'Gaat dan heen, onderwijst al de volken, dezelve depende in den Naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes; lerende hen onderhouden alles wat Ik u geboden heb. En ziet, Ik ben met ulieden al de dagen tot de voleinding der wereld. Amen.'* (Mt. 28: 19 – 20)

Ze gingen iets dragen van Zijn gezag. Ze kregen een zeer zware taak, maar ze werden daarbij ook vertroost door de slotwoorden. De Leraar laat hen niet zomaar gaan. Ook al moeten we onszelf niet vergelijken met de apostelen, toch ligt er ook hier een analogie. De leerling die leraar wordt, krijgt iets van het gezag van zijn leraar overgedragen. Wanneer we als gelovige leerling kinderen opvoeden – als ouder of als leraar – dan dragen we ook iets van het gezag van de Leraar.

De discipelen zijn de wereld in gegaan en hebben wonderen en tekenen in Zijn naam gedaan en het Evangelie verkondigd. Op het Pinksterfeest is de Heilige Geest uitgestort. De Geest werkt het geloof en het heil in de harten van mensen. De Geest is de innerlijke Leermeester van God in Christus. Hij is ook Trooster, de innerlijke Leraar.

Ook al kunnen we hier onszelf niet vergelijken met de Heilige Geest als leraar, toch is ook hier een zekere analogie. De leraar voor de klas of de opvoeder thuis geeft onderwijs. Als het goed is heeft dit onderwijs een verborgen werking, die we vaak niet zien. Maar deze werking is er wel en ten diepste vindt hier ook het onderwijs zijn vrucht. In het verborgene zal het groeien en bloeien en als dit niet gebeurt dan zal het gezaaide ook weer snel verdwijnen. Als leraar mag je je leerlingen ook vertroosten. Je mag voor hen een plek zijn waar ze zich veilig voelen. De leraar is geen tiran die angst oproept maar hij is een herder die een schuilhut mag zijn voor zijn leerlingen.

In het boek Handelingen der apostelen wordt verteld over het vele onderwijs dat de apostelen hebben gebracht aan Israël en de volken. In de brieven die in het Nieuwe Testament zijn opgenomen zien we meer in detail en op diepte de karakteristieken van dit onderwijs. In het bijzonder zien we dit in de brieven van Paulus.

Paulus als leraar

De apostel Paulus zien we van zeer nabij als leraar ('paidagogos') optreden in zijn brieven. Hij was zelf een leerling van grote Joodse leermeesters, zoals Gamaliël. Aanvankelijk was hij een vervolger van de christenen maar door zijn bekering op de weg naar Damascus is hij bekeerd tot Christus en van een vervolger een volgeling geworden. Hij werd de laatste van de apostelen, hoewel hij strikt genomen geen discipel uit de kring der twaalven rondom Jezus was. Hij werd één van de grote leraren van de Kerk. In zijn spoor zijn tal van latere leraren gegaan. Aldus werd een traditie van leraarschap geschapen binnen de Kerk.

Met name in de Brief aan Timotheüs wordt Paulus' leraarschap duidelijk. Timotheüs was letterlijk zijn leerling. Hij werd opgeleid door Paulus tot het werk voor de Kerk. In de Brief aan Timotheüs licht dit alles op. Daarom volgt hier een bronfragment. Paulus spreekt hier zijn leerling Timotheüs toe over de vraag hoe onderwijs te geven aan de gemeente.

Binnen de Kerk wordt het gezag van Christus gedragen door de 'oudsten' (presbyters) en de 'diakenen'. Zij staan in de lijn van de apostelen van Christus zelf. Deze oudsten zijn de herders en leraars van de Kerk. Zij voeden de gelovigen op in Christus. In welke gestalte doen zij dat? Iets daarvan zien we weerspiegeld in Paulus' Brieven aan Timotheüs. De volgende brontekst laat daar iets van zien.

Brontekst

1 Doch de Geest zegt duidelijk, dat in de laatste tijden sommigen zullen afvallen van het geloof, zich begevende tot verleidende geesten, en leringen der duivelen,

2 Door geveinsdheid der leugensprekers, hebbende hun eigen geweten als met een brandijzer toegeschroeid;

3 Verbiedende te huwelijken, gebiedende van spijzen te onthouden, die God geschapen heeft, tot nuttiging met dankzegging, voor de gelovigen, en die de waarheid hebben bekend.

4 Want alle schepsel Gods is goed, en er is niets verwerpelijk, met dankzegging genomen zijnde;

5 Want het wordt geheiligd door het Woord van God, en door het gebed.

6 Als gij deze dingen den broederen voorstelt, zo zult gij een goed dienaar van Jezus Christus zijn, opgevoed in de woorden des geloofs en der goede leer, welke gij achtervolgd hebt.

7 Maar verwerp de ongoddelijke en oudwifse fabelen; en oefen uzelfen tot godzaligheid.

8 Want de lichamelijke oefening is tot weinig nut; maar de godzaligheid is tot alle dingen nut, hebbende de belofte des tegenwoordigen en des toekomstigen levens.

9 Dit is een getrouw woord, en alle aanneming waardig.

10 Want hiertoe arbeiden wij ook, en worden versmaad, omdat wij gehoopt hebben op den levenden God, Die een Behouder is aller mensen, maar allermeeest der gelovigen. 11 Beveel deze dingen, en leer ze.

12 Niemand verachte uw jonkheid, maar zijt een voorbeeld der gelovigen in woord, in wandel, in liefde, in den geest, in geloof, in reinheid.

13 Houd aan in het lezen, in het vermanen, in het leren, totdat ik kome.

14 Verzuim de gave niet, die in u is, die u gegeven is door de profetie, met oplegging der handen des ouderlingschaps.

15 Bedenk deze dingen, wees hierin bezig, opdat uw toenemen openbaar zij in alles.

16 Heb acht op uzelfen en op de leer; volhard daarin; want dat doende, zult gij en uzelfen behouden, en die u horen.

Vragen bij de brontekst

- a. Wat is de inhoud van het onderwijs van Paulus aan Timotheüs?
- b. Hoe gaat hij om met zijn leerling Timotheüs?
- c. Op welke wijze moet Timotheüs onderwijs geven?
- d. Wat zegt dit onderwijs voor ons als opvoeders en leraren vandaag?

Ouders en kinderen

De leraren van de Kerk moeten in alles zelf het goede voorbeeld geven. Zij weerspiegelen als het goed is iets van Christus als leraar. Datzelfde geldt ook voor de ouders. Zij voeden hun kinderen op in het geloof. Er is een analogie tussen de oudsten en de ouders. Het ouderschap – van de vader met name – heeft ook iets priesterlijks. De ouders moeten over elkaar en over de kinderen niet heersen maar dienen. Zij moeten de kinderen niet tot toorn verwekken maar in liefde en barmhartigheid opvoeden: 'Gij kinderen, zijt uwen ouderen gehoorzaam in den Heere, want dat is recht. Eert uwen vader en moeder (hetwelk het eerste gebod is met een belofte). Opdat het u welga, en dat gij lang leeft op aarde. En gij vaders, verwek uw kinderen niet tot toorn, maar voedt hen op in de leering en vermaning des Heeren.' (Ef. 6: 1 – 4)

Heel de gestalte van de opvoeding in het Nieuwe Testament is een analogie van Christus' meesterschap, los genomen van Zijn unieke, goddelijke ambten. De leraars der kerk en de ouders thuis dienen in dit spoor der opvoedkundige navolging te gaan.³

4. In gesprek met het Nieuwe Testament

De Kerk heeft altijd zeer dicht bij dit oude ideaal van de Bijbelse opvoeding gestaan. Zij heeft alle eeuwen door de grote waarde van geloofsoopvoeding ingezien en in dat licht vooral gekeken naar Christus als Leraar en de apostelen als leraren.

In de tijd van de vroege Kerk groeide en bloeide het geloofsonderricht in de geest en sfeer van de nieuwtestamentische Kerk. Met name het eerste geloofsonderricht van de heidenen die tot het christelijk geloof waren gekomen speelde een grote rol, uitmondend in de inwijding in het geloof in de paasnacht en middels de doop.

In de Middeleeuwen volgde men dit vroegchristelijke spoor van de oude Kerk. Het geloofsonderwijs werd vooral vanuit de kloosters gegeven. Heel het leven was ingebed in de weg van de Kerk. Er ontstonden universiteiten in Oxford en Parijs en vele ander plaatsen, waar het onderwijs van de Kerk uitgroeide tot een compleet wereldbeeld en een uitgewerkte methode: de scholastiek. Hierin dreigde soms de filosofische betekenis van de teksten de meer historische betekenis te overwoekeren.

Binnen de Reformatie en Nadere Reformatie kwam het Nieuwe Testament weer sterker in zijn historisch-letterlijke betekenis op de voorgrond te staan. Binnen de geloofsoopvoeding van de Reformatie was en is de kennis van het Nieuwe Testament van grote betekenis: het 'inscherpen' vormde en vormt hierbij een groot bestanddeel van de opvoeding. De catechismussen die in dit spoor ontstonden, dienden om de geloofsoopvoeding van de kinderen handen en voeten te geven. Ook toen in de negentiende eeuw de pedagogiek in Nederland opbloede als een zelfstandige wetenschap, werd er met name binnen de christelijke pedagogiek veel aandacht besteed aan de Schrift – zowel het Oude als het Nieuwe Testament – als vaste grond van het pedagogisch ideaal. De teksten zoals die in dit pedagogische venster zijn geciteerd vormen hierin een inmiddels klassiek geworden corpus van bronnen.

J. Waterink heeft deze christelijke pedagogiek klassieke woorden gegeven:

'Hiermede is de eigen structuur van de christelijke opvoeding dan ook tegelijkertijd gegeven. De grondslag voor de paedagogische beschouwing ligt altijd weer in het feit, dat God openbaart, dat het doel des levens in Hemzelf ligt. Daaruit volgt dan ook, dat reeds in deze doelstelling het leven een eenheid is. (...) Het eigenlijke in het leven is toch het feit, dat God de bezitter des levens is, en dat het doel van een leven is het terugvoeren van het leven tot Hem, die de Schepper en Onderhouder is. En voor de vorming van den mensch ligt dan ook weer de doelstelling niet in eenige relatie tusschen mensch en kosmos, maar in de betrekking die er is tusschen den mensch

³ Gebaseerd op: T.M. Hofman, 'Leren van de grote Leraar', in: A. de Muijnck en B. Kalkman, *Perspectief op leren. Verkenningen naar onderwijs en leren vanuit de christelijke traditie*, Gouda, 2005, 23 – 30; Arnold Huijgen, 'Christus als Leraar', lezing voor het lectoraat Christelijk leraarschap, 15 januari 2014, zie hiervoor de tekst van deze lezing op www.arnoldhuijgen.nl.; Zie over Timotheüs: 'Timothy for teachers': <http://www.driestar-educatief.nl/research/lectorate-christian-teaching>

(als medescheepsel in den grooten kosmos, in zijn organischen samenhang met den kosmos) en Zijn schepper en Vader in Christus⁴.

Binnen de moderne theologie voltrokken zich tal van ontwikkelingen rond de interpretatie van het Nieuwe Testament, waardoor haar geschriften meer en meer historisch-kritisch werden gelezen en als menselijke bronnen werden beschouwd. Jezus van Nazareth werd in dit spoor door vele theologen niet meer gezien als de Verlosser maar meer als een leraar en opvoeder van de mensheid in meer menselijke zin.

Opmerkelijk is dat, na en door de Tweede Wereldoorlog, er binnen de christelijke traditie een nieuwe aandacht is ontstaan voor Jezus als een Joodse Leraar, een rabbi. In deze moderne tijden ging er tegelijk een meer zelfstandig, autonoom opvoedingsideaal ontstaan. Het beroep op de Schrift ging hierdoor steeds minder klinken.⁵ Binnen de huidige pedagogiek verstomt het beroep op de Schrift of andere normatieve bronnen meer en meer en wordt de aandacht steeds meer gericht op kwantitatieve of kwalitatieve analyse van onderwijspraktijken, zonder een fundering in wijsgerige pedagogiek of verworteling in de geschiedenis en traditie van de pedagogiek. Binnen de christelijke wereld probeert men vanuit deze problematische positie zich te blijven beroepen op de vaste grond van het Woord. Dit blijft altijd een complexe zaak omdat we hier altijd te maken hebben met verschillende interpretaties van het Woord.⁶

Auteur: Dr. Ewald Mackay

5. Suggesties voor verdere kennismaking

Primaire bronnen:

Het Nieuwe Testament

Secundaire literatuur:

Hofman, T.M. (2005). 'Leren van de grote Leraar', in: A. de Muynck en B. Kalkman, *Perspectief op Ieren. Verkenningen naar onderwijs en leren vanuit de christelijke traditie*. Gouda (pag. 23 – 30).

Huijgen, Arnold (15 januari 2014). 'Christus als Leraar', lezing voor het lectoraat Christelijk leraarschap. Kijk voor de tekst van deze lezing op www.arnoldhuijgen.nl.

Knijff, H.W. de (1980). *Sleutel en slot. Beknopte geschiedenis van de bijbelse hermeneutiek*, Kampen.

M.J. Mulder e.a. (1987 red.). *Bijbels handboek. Deel II*. Kampen.

W.H. Gispen e.a. (1975 red.). *Bijbelse encyclopedie*. Kampen.

Waterink, J. (1933). *Inleiding tot de theoretische paedagogiek. Deel II. De geschiedenis der paedagogiek. Eerste stuk*, hfdst. 6. De paedagogische taak van het christendom. Zutphen.

Zie over Timotheüs een reeks bijbelstudies '[Timothy for teachers](#)'.

⁴ J. Waterink, *Inleiding tot de theoretische paedagogiek. Deel II. De geschiedenis der paedagogiek. Eerste stuk*, Zutphen, 1933, 154 – 155.

⁵ Zie H.W. de Knijff, *Sleutel en slot. Beknopte geschiedenis van de bijbelse hermeneutiek*, Kampen, 1980.

⁶ Gebaseerop: H.W. de Knijff, *Sleutel en slot. Beknopte geschiedenis van de bijbelse hermeneutiek*, Kampen, 1980; J. Waterink, *Inleiding tot de theoretische paedagogiek. Deel II. De geschiedenis der paedagogiek. Eerste stuk*, hfdst. 6. De paedagogische taak van het christendom, Zutphen, 1933.